

Nr 25

Av herrar Lager och Öhman, om utredning för åstadkommande av en ny aktiebolagslag.

(Lika lydande med motion nr 48 i Andra kammaren)

I det svenska arbetslivet har man under senare tid kunnat iaktta två viktiga tendenser. Den ena är tilltagande koncentration av ägandet till produktionsställena. Några stora finanshus lägger under sig allt fler av landets verkstäder, fabriker, transportföretag m. m. Den andra tendensen är tilltagande intresse från de i produktionslivet anställda, arbetare och tjänstemän, för det "egna" företags sätt att fungera, dess planering, dess utvecklingsmöjligheter osv.

Det förhållandet att kapitalkoncentrationen ständigt tilltar är inte oväsentligt och ger anledning till vissa slutsatser. En sådan slutsats är att avståndet ökas alltmer mellan den som äger ett företag och företagets dagliga skötsel. Den gamla tidens fabriksägare var i allmänhet mycket nära förbunden med sitt företag, bekymrade sig om dess skötsel, deltog aktivt i produktionens planering, försäljningen av företagets produkter, inköpen av maskiner och materiel, kort sagt levde med sitt företag. I vår tid är det normala förhållandet att ett produktionsföretag hos ägaren endast är ett objekt i vilket hans pengar är placerade och som skall ge största möjliga utdelning åt ägaren själv. Allt annat är av underordnad betydelse. Tillfredsställer inte företaget ägarens anspråk på vinst så flyttar han sina tillgångar till något annat företag, som bedömes vara mera vinstgivande.

Den andra tendensen: ökat intresse från de anställdas sida gentemot det "egna" företaget är också värt att beakta. Orsakerna till detta ökade intresse är flera. Här skall inte göras något försök till utförlig redogörelse för dessa orsaker. Blott ett par erinringar. Arbetare och tjänstemän — särskilt arbetarna — reser med allt större kraft det berättigade kravet på trygghet i anställning, det vill säga garantier mot arbetslöshet och inkomstbortfall. Strävandet efter garantier för en jämn sysselsättning och inkomst leder till ökat intresse för att arbetsplatsen fungerar på ett effektivt och rationellt sätt, inte utsätts för onödiga störningar, får sin produktion planerad på ett riktigt sätt, avsättningen av produkterna garanterade, inköpen väl genomtänkta osv. Nutidens arbetare och tjänstemän har också — tack vare förbättrad utbildning inte minst förvärvat i det frivilliga studie- och bildningsarbetet — väsentligt större möjligheter än gångna generationers arbetare att skaffa sig insikter i ett företags sätt att fungera. De be-

rättigade kraven på högre löner, kortare arbetstid, mera fritid ger också anledning till ökat intresse för det "egna" företagets skötsel.

Sakta men säkert tränger sig en omvärdering av den mänskliga arbetskraften som en viktig produktionsfaktor fram. Därmed följer också en bättre och riktigare värdering av arbetskraftens producent och bärare, nämligen människan. Numera kan man också träffa företagsledare som är villiga att diskutera om man inte ändå borde tillmätta människan-arbetaren samma omtanke och värde som maskinen. Visserligen är denna revolutionerande omvärdering ännu inte allmän, men den är i alla fall ett framsteg värt att notera.

De båda här ovan anförda tendenserna inom arbetslivet, ökande avstånd mellan produktionsställe och ägare samt minskande avstånd mellan arbetare-tjänstemän å ena sidan och produktionsstället å andra sidan framkallar kravet om en grundläggande ändring av ägandeförhållandena inom produktionslivet. Det blir alltmer aktuellt att äganderätten flyttas från de enskilda kapitalisterna till de anställda i företaget och hela samhället. Därmed följer minskat inflytande för de tidigare ägarna, kapitalisterna, och ökat inflytande för de nya ägarna, företagets arbetare och tjänstemän. Kort sagt, införandet av demokrati i produktionslivet är en angelägen och aktuell uppgift.

Till sin senaste kongress hade Landsorganisationen låtit utarbета ett fyligt material om företagsdemokratien och fackföreningsrörelsens förhållande till denna tänkta form av demokrati. I detta material finns en rad intressanta tankegångar, uppslag och idéer. Här skall endast nämnas ett par för vilkas förverkligande riksdagens medverkan är naturlig.

Kommittén anser nu tiden mogen att rensa bort den fria uppsägningsrätten ur avtalssystemet. I stället bör sättas ett uppsägningskydd för den anställde, vilket innebär att arbetsgivaren har att uppvisa objekivt godtagbara skäl för en uppsägning eller ett avskedande.

LO-kommittén menar i anslutning härtill att arbetsmarknadsnämnden bör ombildas till en skiljenämnd med rätt att fatta bindande beslut huruvida ett avskedande är berättigat eller oberättigat. Det krav som här ställs att rensa bort den fria uppsägningsrätten ur avtalssystemet är i allra högsta grad berättigat. Det förefaller emellertid som om det mest ändamålsenliga vore att i lag skydda arbetare och anställda mot uppsägning och permitteringar.

Här omnämnda LO-kommitté, vars synpunkter och förslag i stort sett delades av en enhällig LO-kongress i september 1961, framhåller det otidsenliga och orättfärdiga i att "gällande företagsorganisation och lagstiftning inte ger något utrymme för ett tillgodoseende" av "en framtida utveckling av den industriella demokratin". Kommittén hävdade därför att

"en principiell utvidgning av den industriella demokratin förutsätter... grundläggande förändringar i nuvarande interna företagsorganisation. Kommittén anser därför att det finns ett klart behov av en genomgripande översyn av den gällande bolagslagstiftningen, som väsentligen reglerar dessa förhållanden".

Allting talar för att kravet på en annan tingens ordning i fråga om bestämmanderätten över de för hela folket nödvändiga produktionsmedlen kommer att växa med ökad styrka. Det berättigade i dessa krav har vi ovan understrukt.

Med hänvisning härtill föreslår vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ts hemställen om skyndsamt utredning för åstadkommande av ny aktiebolagslag, så avfattad att den tillgodoser de av Landsorganisationens kongress 1961 ställda önskemålen.

Stockholm i januari 1962

Fritjof Lager

Gunnar Öhman
